Stockholms stad

Räddningsinsatser för salamandrar i Olovslundsdammen 2010

Miljöförvaltningen,
juni 2010

Salamanderräddning 2010
Utgivningsdatum: juni 2010
Utgivare: Miljöförvaltningen
Kontaktperson: Gunilla Hjorth
Omslagsfoto: Magnus Sannebro
Konsult: Martina Kiibus

Rapporten har tagits fram av Martina Kiibus på uppdrag av miljöförvaltningen i Stockholm och Bromma stadsdelsförvaltning.

Kartläggning av och räddningsinsatser för salamanderpopulationerna i Olovslundsdammen

Martina Kiibus, 2010-06-10

Inledning

Under våren 2010 har Martina Kiibus på uppdrag av Bromma stadsdelsförvaltning och Miljöförvaltningen i Stockholms stad handlett och analyserat Olovslundsskolans kartläggning av och räddningsinsatser för större och mindre vattensalamandrar vid Olovslundsdammen.

Bakgrund

Olovslundsdammen är en anlagd damm i villaområdet Olovslund. Dammen är en av Stockholms stads individtätaste vattensalamanderlokaler. En grov uppskattning är att dammen hyser cirka 8-10 000 mindre vattensalamandrar och cirka 500 av den större arten. Dammen är grund, relativt varm och väl solbelyst samt fri från fiskar och kräftor och utgör därmed en god miljö för de båda salamanderarterna. Det finns också ett starkt engagemang i omgivande villaområde för dammen och dess salamandrar. Problemet är att den är isolerad från andra våtmarker och därmed sårbar för eventuella störningar. För att säkerställa salamanderpopulationerna krävs det därför habitatförbättrande åtgärder.

2007 tog Bromma stadsdelsförvaltning fram en skötselplan för Olovslundsdammen och de är också ansvariga för dammens skötsel. Under arbetet med skötselplanen kom det fram att den intilliggande plaskdammen utgör en fälla för vattensalamandrarna under deras vandring till dammen från övervintringslokalerna (Fig 1). Plaskdammen är torrlagd under salamandrarnas vandringsperiod och fylls inte med vatten förrän i slutet av maj.

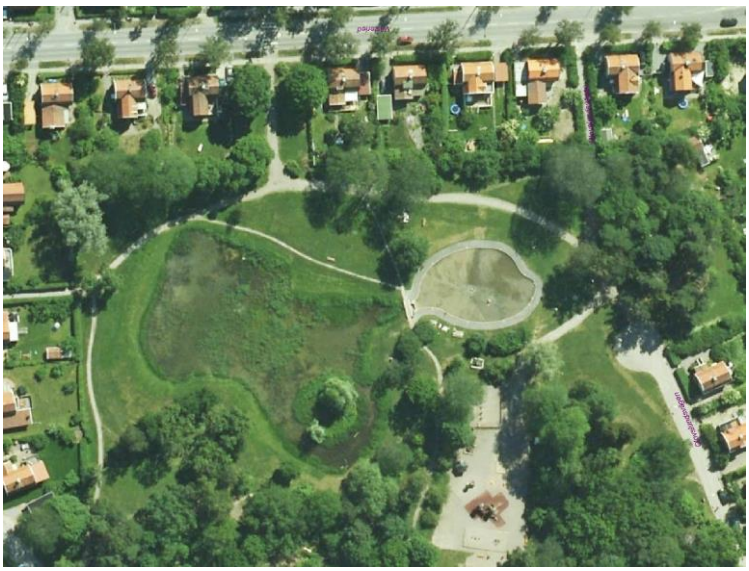

Figur 1. Olovslundsdammen med den angränsande plaskdammen till höger i bilden. Muren längs den västra kortändan (till höger i bild) var inte uppförd vid fotograferingstillfället. Ortofoto från Stockholms stadsbyggnadskontor.

För att förhindra att salamandrarna fastnar i plaskdammen (den har lodräta kanter) under sin vandring mot Olovslundsdammen uppfördes i april 2008, med Länsstyrelsens finansiering och i samarbete med Bromma stadsdelsförvaltning en låg mur vid den västra kortändan av plaskdammen (den som är längst bort från naturdammen). Tanken med muren är att den ska hindra salamandrarna från att komma till plaskdammen och istället dirigera om dem så att de vandrar mot naturdammen. Muren tycks ha en tydlig effekt, vilket syntes bäst i samband med uppförandet. Effekten av muren är dock inte hundraprocentig, vilket kanske inte heller var väntat, eftersom den endast är 26 meter lång och därmed inte är heltäckande.

Under våren 2008 inleddes ett samarbete med Olovslundsskolan. Två skolklasser kartlade salamandrarnas vandring för att se hur många som fastnade i plaskdammen och om muren fick någon betydelse. Eleverna flyttade också över de återfunna salamandrarna från plaskdammen till naturdammen. Detta upprepades 2009.

Metodik

Under lekperioden, dvs från början av april till slutet av maj, genomsöktes plaskdammen intill Olovslundsdammen dagligen. Arbetet utfördes av elever i åk 5 i Olovslundsskolan, som dagligen iakttog hur många honor och hanar av större respektive mindre vattensalamander som fastnade i plaskdammen. För att få en tydligare bild av själva vandringen samt underlag för mer långsiktiga åtgärder vid denna, noterade eleverna också var i plaskdammen salamandrarna återfanns. Klasserna hade gjort i ordning fem större lövhögar fördelade längs dammens innerkant. Dessa lövhögar vittjades försiktigt varje dag, varefter de vattnades för att hållas fuktiga, då djuren är mycket känsliga för torka. De återfunna salamandrarna flyttades därefter varsamt över till naturdammen.

Vid en salamanderkväll den 7 maj genomfördes en räkning i lampljus av antalet salamandrar i Olovslundsdammens strandzon. Lampinventeringen kompletterades med håvning i strandkanten. Inventeringen skedde kl 21.15-22.30 under ledning av Stefan Lundberg, biolog från Naturhistoriska riksmuseet.

Resultat

Kartläggningen av vandringen till Olovslundsdammens plaskdamm

Den 7 april började de första salamandrarna vandra ner mot Olovslundsdammen. Under perioden 7 april till 28 maj räddade eleverna i Olovslundsskolan och deras lärare 149 större vattensalamandrar, varav 49 hanar och 100 honor (Fig 2), samt 540 mindre vattensalamandrar (224 hanar och 316 honor, Fig 3) från plaskdammen. Två döda mindre vattensalamandrar hittades också. Det var ett tydligt samband mellan antalet fynd och hur regnig natten innan hade varit. Flest antal hittades den 29 april till den 1 maj, då det regnade rikligt under nätterna. Under de tre dagarna återfanns 68 större (13 hanar och 55 honor) och 121 mindre (31 hanar och 90 honor) vattensalamandrar (Fig 2, 3).

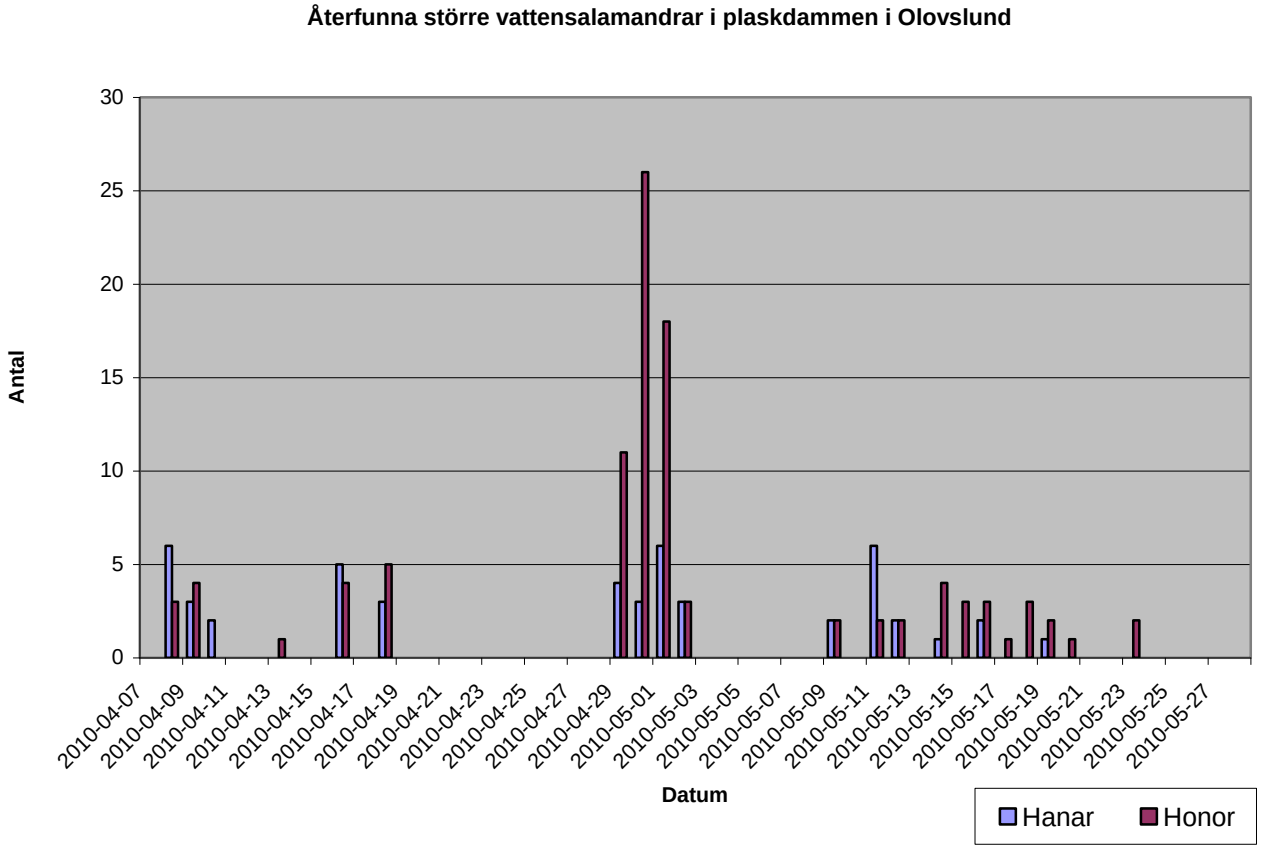

Fig 2 Antal återfunna större vattensalamandrar i plaskdammen invid Olovslundsdammen. De flesta fynden gjordes mellan den 29 april och 1 maj, då det regnade rikligt under nätterna.

De tre regniga nätterna i månadsskiftet april-maj föregicks av en period av torka då inte en enda större vattensalamander hittades (mellan den 19 och den 28 april). Den 3 maj till den 8 maj var det återigen en period av torka då inga större vattensalamandrar och endast åtta mindre vattensalamandrar hittades. Den 9 maj kom vandringen igång igen och dammen fortsatte att bevakas fram till och med den 28 maj. Sedan släpptes badvattnet på i plaskdammen. Ett par av de djur som hittades de sista dagarna var troligen inte könsmogna; en större vattensalamander var endast cirka 7 cm lång och en individ av den mindre arten var inte mer än cirka 2 cm lång.

Den 10 maj var alla lövhögar i plaskdammen bortstädade, vilket förklarar varför inga salamandrar återfanns trots att natten hade varit regnig. Det är viktigt att räddningsarbetet inte försvåras och att ansvariga entreprenörer hålls informerade så att inte den här typen av incidenter upprepas. Det är tyvärr troligt att lövhögarna innehöll salamandrar som försvann (och dog) tillsammans med de bortstädade lövhögarna.

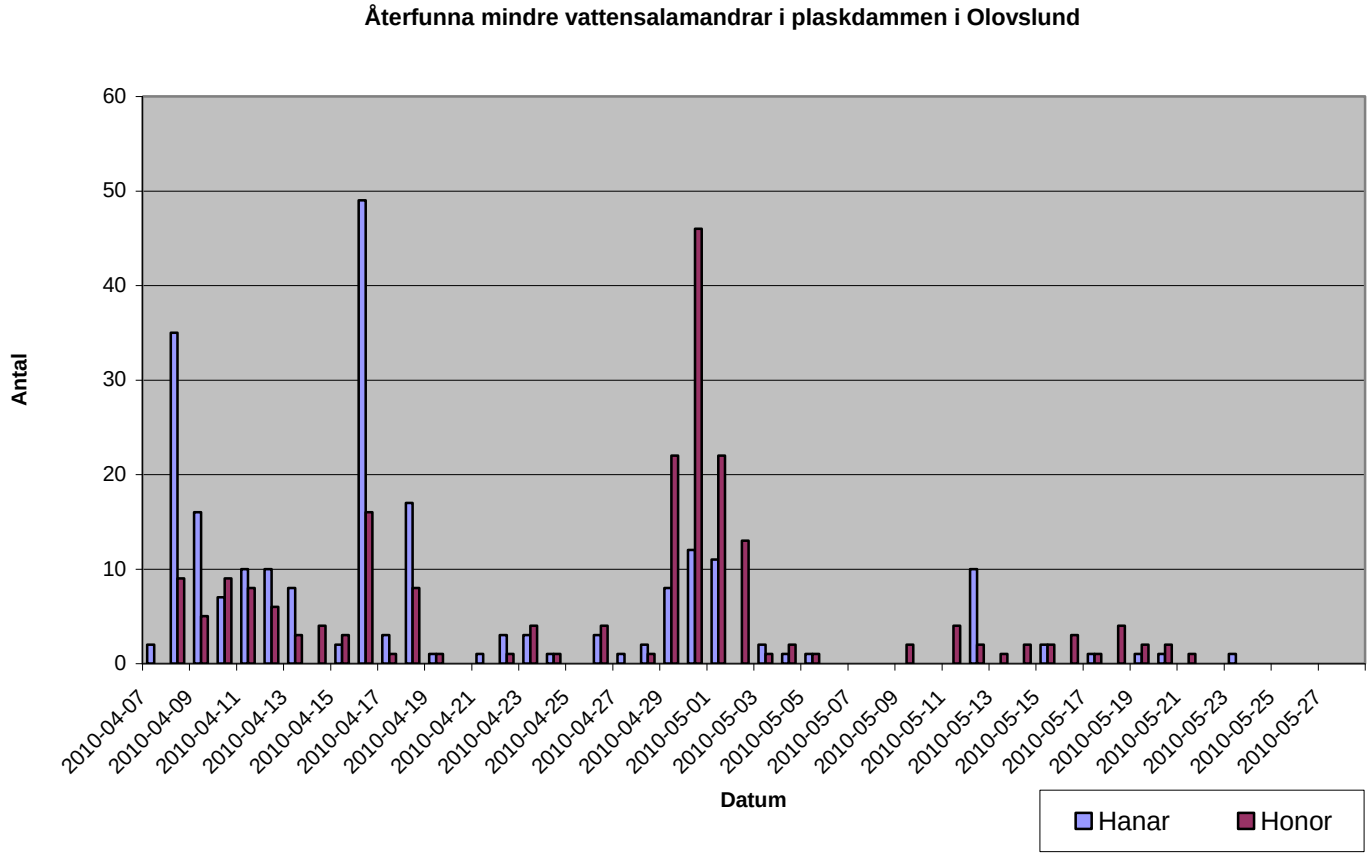

Fig 3 Antal återfunna mindre vattensalamandrar i plaskdammen invid Olovslundsdammen. De flesta fynden gjordes den 8 april, 16 april och 29 april-1 maj, då det regnade rikligt under nätterna.

För båda salamanderarterna kom den stora vandringen av honor igång senare (i samband med de regniga nätterna 29 april-1 maj) än för hanarna. Tydligast syns detta mönster hos den mindre arten. Det överensstämmer med resultaten från 2009 års kartläggning.

Den plats i plaskdammen där flest salamandrar återfanns var i den ände som är närmast naturdammen, vilket inte är så förvånande eftersom det är dit de strävar i sin vårvandring. Här hittades 67 av de 149 större vattensalamandrarna och 184 av de 540 mindre. Minst antal av de båda salamanderarterna hittades i den norra änden av plaskdammen (13 större och 41 mindre). Det överensstämmer med resultaten från föregående år.

Under motsvarande salamanderkartläggning 2009 hittades och räddades 182 större vattensalamandrar i plaskdammen (73 hanar och 109 honor) samt 262 mindre vattensalamandrar (100 hanar och 162 honor). Dessutom påträffades fyra döda mindre vattensalamandrar

2008 hittades 136 större och 541 mindre vattensalamandrar (samt 40 döda mindre och 4 döda större vattensalamandrar). Det var en tydlig nedgång i framför allt antalet mindre vattensalamandrar som fastnat i plaskdammen efter att muren uppförts den 11 april.

Resultaten bekräftar att plaskdammen innebär ett allvarligt hot mot populationen av framför allt större vattensalamander, något som nu temporärt åtgärdats med hjälp av den uppförda muren och framför allt tack vare Olovslundsskolans insatser. På längre sikt behövs det dock mer permanenta åtgärder.

Vattenbrist i Olovslundsdammen

I slutet av april började vattentillgången i Olovslundsdammen (naturdammen) att minska för att under månadsskiftet april till maj nästan försvinna helt. Enligt skötselplanen ska vatten fyllas på i dammen från början av april till slutet av november, för att inte äventyra salamandrarnas lek. Nu hann dammen nästan torka ut innan vatten fylldes på med hjälp av slangar från en vattenpost under den 3 till 5 maj. Därefter tillfördes vattnet från den fontän som finns i dammen och som normalt ska försörja dammen med vatten.

Det är mycket troligt att vattenbristen innebar att salamandrarnas lek störddes och att de ägg som redan hunnit läggas riskerade att torka ut.

Inventeringen i Olovslundsdammen

Vid inventeringen den 7 maj observerades tre större och 143 mindre vattensalamandrar. De större observerades längs dammens östra och västra sida, medan de mindre observerades runt hela dammen.

Resultaten innebär en kraftig minskning jämfört med föregående år. Vid en motsvarande inventering den 9 maj 2009 hittades 63 större och 445 mindre vattensalamandrar. Den 8 maj 2008 hittades 8 större och 328 mindre vattensalamandrar. I maj 2007 hittades 15 större och 246 mindre vattensalamandrar. 2008 var vattnet tämligen grumligt, vilket försvårade inventeringen, men mycket tyder ändå på att populationen ökade fram till och med 2009 tack vare de insatser som gjorts 2008 och 2009.

Den sena påfyllningen av vatten (som genomfördes samma vecka som inventeringen, se ovan) innebar att en kraftig lergrumling kvarstod i dammen, vilket försvårade den visuella lampinventeringen. De flesta mindre vattensalamandrarna fångades därför via håvning, räknades därefter och återutsattes sedan i dammen. Detta skulle kunna vara en förklaring till minskningen i antal observerade salamandrar jämfört med tidigare år. En annan förklaring är att det speglar den faktiska populationsstorleken, dvs att det har skett en minskning i år på grund av den dåliga vattentillgången i dammen.

Inventeringen skedde under Bromma stadsdelsförvaltnings årliga salamanderkväll för de boende runt Olovslundsdammen. Liksom tidigare år var det stor uppslutning och närmare 100 personer deltog, varav drygt hälften var barn. Martina Kiibus informerade om Olovslundsskolans kartläggnings- och räddningsarbete och Stefan Lundberg, som ansvarade för inventeringen, guidade och berättade om salamandrarna och andra groddjur.

Slutsatser och förslag till uppföljning

Då Olovslundsdammen hyser en av Stockholms stads största salamanderpopulationer är det viktigt att populationen stärks och utvecklas, både för sin egen skull, men också för att kunna bidra till att återetablera större vattensalamander i närliggande områden. Båda salamanderarterna vid Olovslund är fridysta enligt både nationell och internationell lagstiftning. Därför är det viktigt att Bromma stadsdelsförvaltning följer skötselplanen för Olovslundsdammen och ser till att vattenförsörjningen är tryggad under hela lekperioden och förvaltar salamandrarna i parkområdet efter bästa förmåga i enlighet med skötselplanen.

Samarbetet med Olovslundsskolan har varit mycket lyckat och eleverna har tillsammans med sina lärare gjort fantastiska insatser för salamandrarna och projektet. Genom sitt praktiska arbete har eleverna fått goda kunskaper om groddjur och värdet av biologisk mångfald i allmänhet och salamandrarna i Olovslundsdammen i synnerhet. På sikt behövs det dock mer permanenta åtgärder för att förhindra att salamandrarna fastnar och dör i plaskdammen. Eftersom de allra flesta salamandrarna av de båda arterna hittades i den ände som ligger närmast naturdammen, skulle en fast gjuten ramp eller annan form av övergång från utflödet från plaskdammen till naturdammen vara ett komplement till den mur som uppfördes 2008.